



CRIZELE ÎNCEPUTULUI DE SECOL XX ȘI POLITICA EXTERNĂ A ROMÂNIEI REFLECTATĂ ÎN ATITUDINEA REGELUI CAROL AL ROMÂNIEI ȘI A MINISTRULUI AFACERILOR STRĂINE, ALEXANDRU MARGHILOMAN (IULIE-NOIEMBRIE 1900)

Doctor în științe militare **Daniel-Silviu NICULAE***
 E-mail: danielniculae@yahoo.com
 ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-5115-5589>
 Asociația Istorică *Dimitrie Cantemir*

* Doctor în științe militare, vicepreședinte al Asociației Istorice *Dimitrie Cantemir* – ASIC. Domenii de interes: istorie militară, istorie urbană, istoria Basarabiei. Cărți publicate: *Romanian military art during the second Balkan war (1913)*, Londra: Lap Lambert Academic Publishing, 2017; *1918. Reintrarea României în război*, Brașov: Editura Mii de Cărți, 2018.

THE CRISES OF THE BEGINNING OF THE XX CENTURY AND THE FOREIGN POLICY OF ROMANIA REFLECTED IN THE ATTITUDE OF KING CAROL OF ROMANIA AND THE MINISTER OF FOREIGN AFFAIRS, ALEXANDRU MARGHILOMAN (JULY–NOVEMBER 1900)

Summary. At the beginning of July 1900, the characteristics of a strong financial crisis that prompted the resignation of the Cantacuzino government and the formation of the Petre P. Carp cabinet, in which the foreign policy portfolio was assigned to Alexandru Marghiloman. The task of the new government invested at the suggestion and insistence of King Carol of Romania was clear, the recovery of the Romanian economy, but the prime minister Petre P. Carp was to face two other political crises in which the minister of foreign affairs, Alexandru Marghiloman, had a major contribution, a fact less known in Romanian historiography. The first, the Romanian-Bulgarian crisis, was caused by the assassination of professor Stefan Mihaileanu and had the effect of replacing the theme Boris Sarafov, the leader of the Macedonian Revolutionary Secret Committee from the leadership of this anarchist/terrorist organization. The second was related to the religious rights of the Aromanians in Macedonia, the Ottoman province in which the Greeks, the Serbs and the Bulgarians were carrying devastating propaganda whose effect was the pillage of members and the killing of leaders of the Aromanian communities by the Serbian ethnic gangs, Bulgarian comitagists and Greek antartists guerrilla groups, from the confrontation of which the Romanian population in the Balkan Peninsula suffered greatly.

Keywords: Alexandru Marghiloman, Macedonian Supreme Committee, diplomacy, press, anarchism, patriotism.

Rezumat. La începutul lunii iulie 1900, în România se conturase caracteristicile unei puternice crize financiare, care a determinat demisia guvernului Cantacuzino și formarea cabinetului Petre P. Carp, în cadrul căruia portofoliul politicii externe a fost atribuit lui Alexandru Marghiloman. Sarcina noului guvern, investit la sugestia și insistențele regelui Carol al României, era clară – redresarea economiei românești, însă primul ministru Petre P. Carp avea să se confrunte cu alte două crize politice, în rezolvarea cărora ministrul Afacerilor Străine, Alexandru Marghiloman, a avut o contribuție majoră, un fapt mai puțin cunoscut în istoriografia românească. Prima, criza româno-bulgară, a fost provocată de asasinarea profesorului Ștefan Mihăileanu și a avut ca efect înlocuirea temului Boris Sarafov, liderul Comitetului Secret Revoluționar Macedonean de la conducerea acestei organizații anarhiste/teroriste. Cea de a doua a avut legătură cu drepturile religioase ale aromânilor din Macedonia, provincia otomană în care grecii, sârbii și bulgarii duceau o propagandă devastatoare, al cărui efect a fost jefuirea membrilor și omorarea unor lideri ai comunității aromânești de către bandele de cetnici sârbi, comitagii bulgari și antarți greci, grupări de guerilă, din confruntarea cărora populația românească din Peninsula Balcanică a avut foarte mult de suferit.

Cuvinte-cheie: Alexandru Marghiloman, Comitetul Suprem Macedonean, diplomație, presa, anarchism, patriotism.

Cabinetul Petre P. Carp în slujba țării

La 7 iulie 1900 a fost investit guvernul Petre P. Carp. Textul editorial al unui ziar cotidian, care descria componența noului cabinet, îi prezenta pe miniștrii astfel: în vârstă de 64 de ani, P.P. Carp deținea funcția de Președinte al Consiliului de Miniștrii și portofoliul ministerului de Finanțe¹. La Ministerul de Interne a fost numit Constantin Olănescu². Președintele Camerei Deputaților a luat pentru prima oară portofoliul Internelor. Era în vârstă de 55 ani. Inginer, a fost director general al Căilor Ferate Române în 1883. Între 1891 și 1895 a fost ministrul Lucrărilor Publice în diferitele guverne conservatoare. De la 1888–1895, a reprezentat în Cameră, județul Dâmbovița. La Ministerul de Război a fost numit generalul

¹ Petre P. Carp (1837–1919) provenea dintr-o familie de boieri cu bun renume, amintită de Dimitrie Cantemir în *Descriptio Moldaviae*. Fiu al stolnicului Petre și al Smarandei, Petre P. Carp s-a născut la 29 iunie 1837, la Iași. La vârsta de 13 ani a fost trimis la studii în Germania, unde a urmat cursurile Französische Gymnasium din Berlin. În toamna anului 1858, s-a înscris la Facultatea de Drept și Științe Politice a Universității din Bonn. Odată cu finalizarea studiilor, P.P. Carp s-a întors în țară, la Iași, unde, împreună Titu Maiorescu, Vasile Pogor, Theodor Rosetti, Iacob Negruzzi a pus bazele Societății *Junimea*. În 1866, Carp s-a implicat în complotul care a condus la detronarea lui Cuza, fiindu-i încredințată la scurt timp funcția de secretar al Locotenenței Domnești. În același an, Carp a fost numit secretar al agenției României de la Paris. În 1870, Carp a devenit ministru al Afacerilor Străine în guvernul condus de Manolache Costache Epureanu. În timpul guvernării conservatoare a lui Lascăr Catargiu, din anii 1871–1876, Carp a ocupat posturile de agent diplomatic la Viena (1871–1873) și Roma (aprilie–octombrie 1873). În ianuarie 1876, a devenit ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice. În anii 1882–1884, Carp s-a aflat în fruntea legăției române de la Viena. În această calitate, el a jucat un rol esențial în aderarea României la Tripla Alianță, formată din Germania, Austro-Ungaria și Italia (30 octombrie 1883) – „cel mai important act de politică externă a României, până la războaiele balcanice”. În acest context, la 23 martie 1888, Carp a primit portofoliul Afacerilor Străine în guvernul condus de junimistul Theodor Rosetti. În decembrie 1891, Carp a devenit ministru al Agriculturii, Industriei, Comerțului și Domeniilor în guvernul condus de Lascăr Catargiu, calitate în care a promovat reforme esențiale precum legea învățământului profesional sau legea minelor. După moartea subită a liderului conservator Lascăr Catargiu (1899), Regele Carol II-a numit prim-ministru pe Gheorghe-Grigore Cantacuzino („Nababul”). După o guvernare efemeră, acesta a fost înlocuit, în 1900, cu Petre P. Carp.

² Constantin P. Olănescu (1845–1928) a fost un inginer, politician și ministru român, membru al Partidului Conservator.

Iacob N. (Jak) Lahovary³. Era în vârstă de 54 de ani. Sublocotenent în 1864. A absolvit cu succes Școala de Stat-Major din Franța și în 1874 a fost făcut maior. Cu acest grad a participat în războiul din 1877, fiind singurul care a consiliat trecerea Dunării, părere care a fost admisă de Principele Carol al României. În 1883 a fost înaintat colonel, iar în 1891 general. A fost ministru de Război în guvernul generalului Florescu între 1891 și 1894. În aprilie 1899 a intrat ministru de Război în cabinetul Cantacuzino, post pe care l-a păstrat și în guvernul Carp. La Ministerul Lucrărilor Publice a fost numit I.C. Grădișteanu. Cel mai tânăr dintre miniștrii. Licențiat în Drept la Paris. A intrat în politică sub egida lui Nicolae Filipescu și tot acesta din urmă l-a introdus în guvernul Carp, unde a ocupat portofoliul Lucrărilor Publice. În 1895, sub guvernul Lascăr Catargi, era liberal. Dispunea de o avere considerabilă și în ultimii ani s-a ocupat cu mișcarea națională, fiind ales în comitetul Ligii Culturale. La Ministerul Domeniilor a fost numit Nicolae Filipescu, la 39 de ani. Între anii 1893 și 1895 a fost primar al Capitalei. La Ministerul de Justiție – Titu Maiorescu. Era în vârstă de 60 ani. A făcut studiile superioare la Viena, Berlin și Paris. Avocat, literat și filozof. În 1862 a intrat în Magistratură, apoi a fost numit profesor la Universitatea din Iași. Sufletul Societății Literare *Junimea* și director al *Convorbirilor literare*. În 1871 a intrat pentru prima oară în Cameră. Între 1874 și 1879 a fost ministru al Instrucție și Cultelor în guvernul Lascăr Catargi, apoi agent diplomatic al țării la Berlin. În 1884, este numit profesor la Universitatea din București. Între 1888 și 1889 și 1890–1891 a fost ministru al Instrucției și Cultelor în cabinetele Th. Rosetti și general Manu. A preluat pentru prima oară conducerea departamentului Justiției. La Ministerul Afacerilor Străine a fost numit Alexandru Marghiloman. Doctor în drept și științe politice la Paris. Buzoian. A intrat în 1879 în magistratură, pe care a părăsit-o la 1883. În 1884 a intrat pentru prima oară în Cameră ca junimist și de atunci nu a lipsit din Parlament. În 1888 a debutat ca ministru de Justiție în cabinetul Th. Rosetti și până în anul 1895 a făcut parte din toate cabinetele conservatoare fie ca ministru al Lucrărilor Publice, fie ca ministru de Justiție. La vârsta de 46 de ani a preluat pentru prima oară portofoliul Afacerilor Străine. Sportman pasionat, ieșea cu caii săi învingător aproape la toate cursele. Orator foarte ascultat, sobru în expresie. În lumea elegantă dădea tonul modei bărbățești. La Ministerul Instrucției și Cultelor a fost desemnat C.C.

³ Iacob N. Lahovari/Lahovary (1846–1907) a fost un general și politician român. A fost ministru al Afacerilor Străine, ministru de Război și șef al Marelui Stat Major.

Arion. Doctor în drept de la Paris. Avocat. A intrat în politică în 1884, ca liberal și a trecut înainte de 1888 în opoziția unită. Mai târziu s-a fixat în grupul junimist. Prin urmare, după o criză guvernamentală de 8 zile până la numirea noului cabinet, formarea acestuia a fost percepută ca o ușurare în societatea românească, determinându-l pe unul dintre deputații români să exclame: „un minister de nababi! S-a realizat visul d-lui Carp de a nu face politică decât cu milionari” [1, p. 1].

Programul financiar al noului guvern avea în vedere moștenirea guvernului Cantacuzino, un împrumut de 175 de milioane, precum și implementarea unei politici de austeritate avându-se în vedere reducerea bugetului armatei, crearea de noi impozite și reforma/modificarea legii pensiilor [2, p. 1].

Bugetul anului 1899 avea un deficit de aproximativ 40 de milioane de datoria externă a României, în vara anului 1900, era de 1 miliard și 447 milioane lei. Presa relatează despre cele 500 de milioane lei plătite în Franța prin intermediul Casei d'Escompte a Băncii din Paris și ale Societății Generale și despre cele 800 de milioane care se găseau în Germania. S-a calculat că pentru plata acestei datorii fiecare român trebuia să plătească 16 franci și 50 de bani. Conform articolelor din presă, criza nu provenea numai din insuficiența recoltelor, ci mai ales din pricina marilor lucrări de construcții făcute în România, țară care a cheltuit mai mult de 840 de milioane pentru a-i facilita Germaniei o cale directă spre Marea Neagră, spre Moldova și spre portul Constanța, și care își asumase rolul de țară de tranzit, prin intermediul căreia toate produsele Germaniei se strecurau spre Orient. Pentru fortificațiile din București, care erau îndreptate în special împotriva Imperiului Țarist, s-au cheltuit sute de milioane, iar întreținerea unei armate naționale necesita costuri foarte mari [3, p. 1].

În acest context, sarcina noului cabinet era dublă: trebuia să îndrepte colosalele greșeli comise timp de cincisprezece luni de guvernul Cantacuzino și să rezolve toate dificultățile create țării de defecțiozitatea sistemului politic, economic și financiar, care dura de vreo douăzeci de ani [3, p. 2].

Dacă în plan politic prioritatea guvernului era redresarea economică a țării, asasinarea profesorului Ștefan Mihăileanu, al cincilea atentat bulgăresc comis pe teritoriul României, fiind inclus și cel din Brăila, a schimbat agenda politicii externe coordonată exclusiv de Regele Carol al României. Înainte de atentatul împotriva lui Ștefan Mihăileanu, pe străzile Bucureștiului s-a auzit sunetul sacadat al revolverelor bulgărești de trei ori.

Primul atentat a fost cel din 20 martie 1887, împotriva prefectului de Ruscium, Mantov. Cel de al doilea, la 5 septembrie 1888, împotriva ministrului de Finanțe bulgar, Grigor Nacevici, fost ministru plenipotențiar al Bulgariei la București. Cei doi au susținut și promovat proiectul unei federații româno-bulgare, propus, în anul 1886, de prințul Alexander Battemberg Regelui Carol al României. În seara zilei de 1 februarie 1900 a fost asasinat Chiril G. Fitowski, pe strada Ceauș Radu. În acest caz suspecții principali ai crimei au fost identificați imediat ca fiind membrii filialei de la București a Comitetului Suprem Revoluționar Macedonean, condusă de Alexandru Trifanov, sub directă coordonare, de la Sofia, a președintelui Boris Sarafov. Ulterior s-a dovedit că, deși, aparent în celelalte cazuri mobilul atentatelor părea a fi de sorginte personală, atacatorii aveau legături cu comitetele secrete bulgare. Al patrulea, asasinarea profesorului Ștefan Mihăileanu, la 22 iulie 1900, a declanșat criza diplomatică româno-bulgară. În urma anchetei asasinării lui Chiril G. Fitowski, autoritățile române au aflat despre existența unor planuri ale comitetelor secrete bulgare privind amplasarea unor bombe în Camerele Legislative ale României și a unor acțiuni teroriste, care să destabilizeze statul român, motiv pentru care, guvernul Petre P. Carp a trimis la Sofia, cu două zile înainte de atentatul din data de 22 iulie 1900 [4, p. 2], o notă verbală prin care îi notifica pe decidenții politici și militari bulgari cu privire la activitatea acestor organizații anarhiste pe teritoriul României [5, pp. 67-77].

Implicarea guvernului bulgar în rezolvarea protestului autorităților române s-a concretizat în asasinarea publicistului Ștefan Mihăileanu.

Acțiunea diplomatică a României privind criza româno-bulgară la început de secol XX. Regele Carol al României și Alexandru Marghiloman în slujba țării

În timpul instrucției în cazul Mihăileanu, investigatorii au aflat că, de fapt, Comitetul Macedonean de la București a fost înființat pentru a pune în executare planul asasinării Regelui Carol I al României. Printre numeroasele scrisori găsite în timpul perchezițiilor, textul uneia dintre ele, cea de la unul din complicii în asasinarea lui Fitowski – fugit peste graniță, în a cărei păstrare fuseseră date toate actele, printr-o hotărâre a Comitetului Macedonean din București, consemnată în proces-verbal, a provocat un protest masiv din partea clasei politice și a opiniei publice românești. În această scrisoare, Boris Sarafov le ordona membrilor de la București să găsească un om curajos „gata să stingă viața regelui român. Dacă nu aflați, atunci eu

însumi mă duc acolo ca să-l străpung. E necondiționat necesar să producem în România tulburare mare și încurcături, ca, folosindu-ne de asta, să putem pregăti revoluția în Macedonia” [6, p. 7].

Dacă în plan intern autoritățile române puteau gestiona criza, fapt concretizat de măsurile luate privind siguranța atât a populației, cât și a personalităților politice vizate de Comitetul Suprem Macedonean, implicarea guvernului bulgar în activitatea comitetului a reprezentat o provocare pentru diplomația românească. O contribuție importantă la rezolvarea crizei a avut-o ministrul Afacerilor Străine Alexandru Marghiloman, sub directa coordonare a Regelui Carol I al României. În bibliografia românească sunt autori care îl învinovătesc pe Alexandru Marghiloman pentru impasul ajuns în relația cu Bulgaria și iminența unei confruntări armate cauzate de comportamentul ministrului Afacerilor Străine, care nu putea tolera o asemenea ofensă adusă suveranului român [5, pp. 67-77].

Presa vremii relatează în articole ample reacția politico-diplomatică a guvernului Petre P. Carp și posibilitatea declanșării unui incident diplomatic în urma notelor energice transmise de ministrul Afacerilor Străine, Alexandru Marghiloman, guvernului de la Sofia. Reporterii scriau despre dezbaterile care aveau loc în ședințele Consiliului de Miniștri, având prioritate subiectele politicii externe, în care ministrul Alexandru Marghiloman prezenta situația notelor expediate agentului nostru diplomatic la Sofia Nicolae Mișu, în chestiunea asasinării lui Ștefan Mihăileanu și măsurile polițienești propuse și dispuse de ministru de Interne, Constantin Olănescu, referitoare la comploturile bulgărești și uneltirile unor anarhiști italieni [7, p. 1].

Ziarul *Constituționalul* din 26 iulie 1900 scria despre demersurile făcute de diplomația românească. Conform acestuia, „ministerul nostru de externe a dat ordin agentului român de la Sofia să atragă din nou atenția guvernului princiar asupra apucăturilor comitetului macedonean. Se știe că asasinul Stoian Dimitrov a declarat că l-a ucis pe regretatul profesor Ștefan Mihăileanu din ordinal lui Sarafov președintele comitetului macedonean. Dacă propaganda, prin fapt tot atât de primejdioasă ca și aceea a anarhiștilor din Occident, ar fi tolerate mai departe de guvernul bulgar, ar fi o necesitate imperioasă pentru guvernul român de a lua în contra numeroșilor bulgari din țară măsurile de bună ordine pe care necesitățile politice le-ar cere. Nota trimisă de ministrul de externe, Alexandru Marghiloman, agentului diplomatic la Sofia, Nicolae Mișu, pentru a fi înmănată guvernului bulgar, preciza în termeni clari că bulgarii din România

vor avea de suferit ca o consecință logică a tulburării liniștei și siguranței prin asasinarea lui Mihăileanu. România cerea completă satisfacție guvernului bulgar și aflăm din chiar oficina ministerului nostru de externe că nota României va fi energic susținută și de Germania. Textul notei conținea un protest energic împotriva birului la care erau supuși românii din Bulgaria de către Comitetul revoluționar macedo-bulgar. Într-adevăr, peste 200.000 lei au fost încasați de la români. Zilnic agenți ai comitetului intrau în casele românilor și îi amenința cu moartea dacă nu dădeau bani comitetului” [8, p. 2].

Potrivit ziarului *Adevărul* din 27 iulie 1900, în ședința Consiliului de Miniștri din 26 iulie, sub președinția primului ministru Carp a avut loc „un viu schimb de note telegrafice între domnul Marghiloman, ministrul de externe și domnul Mișu, agentul nostru diplomatic la Sofia. Ni se asigură din sorginte autorizată că, domnul Mișu a fost însărcinat să ceară instituirea unei comisii rogatorii în chestiunea asasinării lui Mihăileanu pentru a i se putea lua interogatoriu lui Sarafov, autorul intelectual al asasinatului și președinte al comitetului revoluționar din Sofia. Totodată, domnul Mișu a fost însărcinat să ceară până la instituirea comisiei rogatorie imediata depunere a lui Sarafov și a altor membri ai comitetului revoluționar implicați în asasinatul lui Mihăileanu. Ca justificare a acestor cereri s-au indicat probele stabilite de justiție împotriva lui Sarafov și altor membri ai comitetului din Sofia. Dacă în 24 de ore de la demersul dlui Mișu guvernul bulgar nu va da satisfacția cerută agentul nostru diplomatic are ordinul să părăsească Sofia și astfel relațiile noastre diplomatice cu Bulgaria vor fi întrerupte” [8, p. 2]. În același timp, ministrul Alexandru Marghiloman a solicitat judecătorului de instrucție I.Th. Florescu, care instrumenta cazul Ștefan Mihăileanu, să facă demersurile în conformitate cu legislația internațională în materie, pentru extrădarea președintelui Boris Sarafov [8, p. 2].

Conform editorialului din *Adevărul* din 27 iulie 1900 și intitulat *Datoria guvernului*, conflictul bulgaro-român „avea două părți, două teatre, de activitate. În prima linie este Dobrogea, pe care bulgarii o socot o provincie bulgărească și menită să le revină lor. În a doua linie, conflictul permanent din Macedonia. Acolo sunt patru națiuni care au interese de apărut. Bulgaria crede că are drept asupra Macedoniei și se pregătește de a o cuceri în ziua când omul bolnav, imperiul turcesc, se va prăbuși. Aceleași pretenții le ridică Grecia și Serbia. România nu poate avea în Macedonia altă țintă de realizat decât aceea de a păstra caracterul românesc populației româno-macedonene și de aici lupta împotriva bulgarilor și grecilor,

împotriva celor care vor să o bulgarizeze sau să o grecezeze. În paranteză fie spus, aceste interese românești, pur naționale și fără alte scopuri politice, au fost foarte rău servite sub toate guvernele. Atât grecii, cât și bulgarii fac ravagii uriașe în populația românească care, dacă lucrurile vor merge tot așa, riscă să-și piardă caracteristica ei, pierzându-se fie în mișcarea slavă, fie în cea grecească. Ceea ce însă poate fi scuzabil pentru indivizi, nu poate fi scuzabil pentru un stat. Bulgaria trebuie să-și aducă aminte că este dator să mărginească lupta națională din Macedonia în limita legalității și a regulilor de civilizație. Nu este un mister pentru nimeni că guvernul bulgar patronează mișcarea macedoneană. Asta fiind, el devine răspunzător când oamenii trimiși de comitetul macedonean vin pe teritoriul țării românești pentru a-l asasina, în mijlocul capitalei, pe un patriot român care lupta împotriva influenței bulgărești în Macedonia și lupta cu armele premise de legile țării și de civilizație cu vorba și cu condeiul. Guvernului bulgar i se impune a se mișca pentru a distruge cuiburile de asasini din Sofia și Rusciuc. Dacă guvernul bulgar va ezita, atunci guvernul român trebuie să facă răspunzător guvernul statului vecin și să întrerupă orice relație diplomatică cu un stat care uită primele reguli ale raporturilor internaționale dintre state și atunci să fie știut că avem peste Dunăre nu un stat modern, ci o ceată de bandiți și de asasini împotriva cărui trebuie să ne apărăm cum putem. Insistăm asupra a acestei chestiuni de onoare a țării pentru că nu este cu putință să nu cerem satisfacție pentru omorul unui român înfăptuit pe teritoriul țării noastre, sub patronajul guvernului bulgăresc care reprezintă poporul bulgar pentru care România și-a vărsat sângele ca să-i dea un stat de sine stătător” [8, p. 2].

Atitudinea ministrului Afacerilor Străine era susținută de toată presa românească, care relata despre insistențele guvernului român și determinarea categorică a acestuia ca Boris Sarafov să fie arestat și extrădat în România pentru a fi judecat în baza dovezilor strânse în timpul anchetei, precum și pe cei care au fost direct sau indirect implicați în asasinarea lui Ștefan Mihăileanu și se aflau în Bulgaria [8, p. 2].

Deși, conform informațiilor din presă, demersul guvernului român a produs o adevărată consternație în cadrul membrilor guvernului și în societatea bulgară, în cercurile politice unii condamnavă, alții susțineau cu înfocare acțiunea Comitetului Revoluționar Macedonean în România. Ministrul de Externe al Bulgariei a declarat că va răspunde, după ce va supune chestiunea Consiliului de Miniștri, care a fost convocat imediat. În paralel, s-a telegrafiat de urgență Prințului Ferdinand de Saxa-Coburg Gotha,

care se află într-o călătorie de inspecție prin Bulgaria, să se reîntoarcă în Sofia pentru a prezida acest Consiliu de Miniștri, în care se va delibera asupra notei guvernului român. Ministrul de Externe al Bulgariei a făcut apoi cunoscut agentului nostru diplomatic, Nicolae Mișu, cum că nu va putea răspunde la nota guvernului român decât în urma Consiliului de Miniștri, pe care-l va prezida la întoarcere Prințul. Agentul diplomatic al Bulgariei la București, Teodorov, deși a făcut cunoscut autorităților române că a solicitat un concediu de odihnă de 45 de zile, ținea aproape în permanență ocupat firul telegrafic București – Sofia, transmițând, din oră în oră, guvernului bulgar rezultatul instrucției cu privire la asasinarea lui Ștefan Mihăileanu, precum și opiniile presei românești [9, p. 2]. În aceste condiții, girant al Legației Bulgare, în lipsa lui Teodorov, a fost desemnat Ivan d’Esarque [10, p. 2].

În plină criză de comunicare cu reprezentanții Bulgariei de la București, ministrul Alexandru Marghiloman a primit, prin intermediul agentului român de la Sofia, un răspuns al autorităților bulgare la nota ministerului Afacerilor Străine român, în urma căruia, în data de 28 iulie 1900, a fost nevoit să plece de urgență la Sinaia, cu geanta care conținea cheia telegramelor cifrate, pentru a fi comunicat Regelui Carol al României. Potrivit presei, „guvernul bulgar a comunicat că poate interveni numai dacă guvernul român prezintă dovezi privind complicitatea comitetului macedo-bulgar în crimele politice comise de asasinii bulgari pe teritoriul român. Contrar, zice răspunsul, Bulgaria nu are niciun motiv de a interveni în vreun sens. Se zice că regele a pâlît de mânie citind această notă. Miniștrii străini aflați la Sinaia, luând cunoștință de cuprinsul notei, au rămas indignați de obraznicia guvernului din Sofia. Ministrul român din Belgrad a comunicat ieri domnului Marghiloman că regele Alexandru l-a autorizat să comunice la București că Serbia are simpatie față de România în chestia conflictului ivit în urma asasinării lui Mihăileanu și că armata sârbească așteaptă cu nerăbdare să-și ia revanșa de la Slivnița. În cercurile diplomatice de la Sinaia domnește credința că suntem în ajunul unor evenimente grave în Balcani. Miniștrii Austriei și Germaniei ocupă zilnic firul telegrafic între Viena și Berlin” [11, p. 2].

Guvernul bulgar a transmis Marilor Puteri, telegrafic, rezumatul răspunsului dat României. Întâmplător sau nu, știrea trimiterii notei era însoțită în *Pester Lloyd*, un ziar de limbă germană, care a apărut la Budapesta, de un comentariu reprodus în presa românească. Conform acestui articol, „cabinetul din București a urmat cu înțelepciune în această chestiu-

ne. În primul rând, se impune ca pe vremea aceasta de atentate să nu se tolereze existența niciunui comitet secret, care se ocupa cu executarea de crime politice. Prin limbajul său energic față de Sofia, guvernul Carp a dat dovadă că e un dușman al schimbărilor din Peninsula Balcanică și că e gata să susțină dorința puterilor ca în conformitate cu Tratatul de la Berlin să se mențină statu-quo. E foarte probabil ca față cu nota română, guvernul bulgar va lua aere de mirare, căci acolo, de obicei, guvernul închide ambii ochi când este vorba de agitații macedonene a căror sprijinire o consideră ca o datorie de patriotism popular. E prin urmare de așteptat ce atitudine va avea Sofia față de ultima notă română și dacă se va proceda împotriva comitetelor macedonene răspândite în toată Bulgaria. Oricum, ministrul Carp este de felicitat pentru această corectă și conștientă atitudine pentru care poate fi sigur nu numai de aprobarea concetățenilor săi dar și de aceea a cabinetelor europene și a tuturor cercurilor politice” [12, p. 2].

De la Sinaia, după consultarea cu Regele Carol al României, care a accentuat în discuțiile purtate în această chestiune că noua notă a guvernului român trebuia să fie extrem de energică, oricare ar fi consecințele ei, ministrul Afacerilor Străine Alexandru Marghiloman a transmis noi instrucțiuni ministrului român de la Sofia, punându-i acestuia la dispoziție noile dovezi strânse de justiție, din care rezulta foarte clar că atentatul împotriva lui Ștefan Mihăileanu avea o conotație politică, asasinul fiind trimis și plătit de Comitetul Revoluționar Macedo-Bulgar din Sofia. Nicolae Mișu, agentul diplomatic de la Sofia, a primit, alături de noua notă, asigurări că vor fi transmise dovezi zdrobitoare, care fac obiectul unor viitoare descinderi și arestări. În urma instrucției, s-a stabilit categoric complicitatea Comitetului Macedo-Bulgar în omorul lui Fitowski, precum și în atentatele dejucate prin supravegherea polițienească. În numele Regelui și a guvernului român, ministrul Alexandru Marghiloman a cerut guvernului bulgar să facă fără întârziere dovada neimplicării în acțiunea Comitetului Revoluționar, complicitate pe care guvernul român o impune în mod categoric în noua sa notă. Guvernul român a adăugat că de această dovadă atârna pacea și buna prietenie între România și Bulgaria. În același timp, solicita arestarea imediată a lui Sarafov și a câtorva personaje din Sofia, care ocupau poziții înalte, precum și a indivizilor din Comitetul Revoluționar, care sub amenințarea cu moartea au escrocat peste 30.000 de lei de la românii din Sofia. Regele Carol al României a expediat personal telegrame asupra acestei chestiuni Germaniei, Austriei și Italiei [13, p. 2].

Ca o proiecție în timp, cu referire la acțiunea Ro-

mâniei din anul 1913, ziarul *Adevărul* din 2 august 1900 a publicat articolul intitulat *Politica aventurieră a Bulgariei*, în care unul dintre redactorii ziarului, care semna sub pseudonimul Q.V., a făcut o analiza pertinentă cu privire la atitudinea politică a Bulgariei față de România, anticipând intervenția armatei române din timpul celui de-Al Doilea Război Balcanic. Conform acestuia „ura bulgarilor e mai cu seamă ațintită împotriva regelui Carol I, căruia Europa îi dă o încredere așa de mare, încât chiar Rusia, în caz de necesitate și în împrejurările de față, s-ar alia la părerea cabinetelor europene. De aici, frica față de Rusia și ura împotriva României. Această ură se accentuează în Bulgaria din cauză faptului că la Sofia toți sunt de părere că în cazul unor dezordine serioase în Macedonia, la care principatul va lua parte pe față, Europa, desigur, se va vedea silită a da României misiunea de a ocupa Bulgaria menită a periclita pacea în Europa” [13, p. 2].

Între timp, guvernul a luat măsuri pentru înlocuirea funcționarilor, care au avut legături cu comitetele revoluționare bulgare. Au fost dispuse măsuri privind regimul străinilor în România și accesul acestora în țară. În plan diplomatic, ministrul Alexandru Marghiloman a transmis o notă guvernului imperial otoman, suzeran al Principatului bulgar și Imperiului Țarist [14, p. 2], cu privire la agitațiile Comitetului Secret Macedo-Bulgar și la asasinarea lui Ștefan Mihăileanu. Au fost transmise note guvernelor de la Viena, Petersburg și Roma cu privire la atitudinea bulgarilor în România și la crimele politice comise de membrii Comitetului Macedo-Bulgar din Sofia, al căruia existență era cunoscută de guvernul bulgar. Aflat la Roma pentru a-l reprezenta pe Regele Carol al României la înmormântarea Regelui Umberto I⁴, ministrul de Război generalul Lahovary a fost rechemat de urgență telegrafic în țară la solicitarea expresă a Regelui. Cu privire la acest aspect, presa relatează că „în urma audienței pe care domnul general Lahovary, ministru de război a avut-o la castelul Peleş, s-a dat ordin ca, pe lângă întărirea trupelor din Dobrogea, să se mai trimită trupe din garnizoanele apropiate, la Giurgiu, Turnu Măgurele, Oltenița și Caracal, unde a fost trimis regimentul de artilerie din Craiova. În acest context, curentul unei intervenții militare împotriva Bulgariei, care întârzie să găsească o rezolvare pe cale diplomatică, prindea contur în opinia publică românească, susținut și de o anumită presă din străinătate” [15, p. 2].

Presa românească relatează despre declarație primarului și deputatului de Rusciuc, Dotcev, „prieteni

⁴ Regele Umberto I a fost asasinat la 29 iulie 1900, de anarhistul italian Gaetano Bresci.

intim al șefului guvernului bulgar, Radoslavov, potrivit căreia comitetele macedonene conduse de Saravov își au politica lor aparte și resursele și puterea lor trebuie mai iute căutate la Petersburg și la Viena” [16, p. 2]. În același timp, erau preluate articole din presa străină. Potrivit ziarului *Le Temps*, în realitate cercurile guvernamentale din Sofia evită de a se atinge de Comitetul Macedo-Bulgar [17, p. 2]. Același ziar preciza că „Rusia a fost informată de guvernul român, după puterile din tripla alianță și înainte de Franța și Anglia, de agitațiile comitetului revoluționar macedo-bulgar din Sofia, atât în România, cât și în Bulgaria și pare decisă a interveni pe lângă guvernul bulgar pentru a aplatiza, conform cu înțelegerea stabilită cu Austro-Ungaria în 1897, conflictul care s-a iscat între cele două state și a prevenit întoarcerea unui asemenea conflict ca periculos pentru statu-quo-ul din Balcani” [18, p. 2]. Într-un interviu publicat în ziarul *Neue Freie Presse* la 9 august 1900, în calitate de ministru de Interne, Radoslavov a declarat că „mișcarea macedoneană este atât de adânc intrată în inimile națiunii, că niciun guvern nu se crede în stare să pună frâu acestei mișcări naționale” [19, p. 2].

Pe primele pagini ale ziarelor românești erau prezentate informații cu privire la o nouă notă a ministrului Afacerilor Străine Alexandru Marghiloman, transmisă reprezentanțelor diplomatice din străinătate, în care era atașat un dosar complet cu privire la conflictul româno-bulgar. Reacția de la Constantinopol a fost promptă. Ministrul Sublimei Porți la București Kiazim-Bey l-a informat pe Alexandru Marghiloman că Imperiul Otoman a trimis Sofiei două note energice. Presa relatează despre anumite măsuri vamale luate de Bulgaria în privința mărfurilor românești, care erau refuzate în timp ce potrivit rapoartelor reprezentanților vamali de la frontiera bulgară, înaintate ministerului de Finanțe, oficiile vamale bulgare respingeau mărfurile din România și interziceau trecerea călătorilor, chiar a acelor care au pașapoarte erau vizate de ambele legații. În replica, „ministrul de finanțe și premier, P.P. Carp, a dat ordin directorului general al vămilor să telegrafieze șefilor de vamă de la frontierele bulgare ca să nu fie extrem de riguroși la trecerea bulgarilor, pașapoartele să fie în perfecta regulă și persoanele suspecte să fie de aproape supravegheate. D. Carp a adăugat că relațiile diplomatice cu Bulgaria nefiind încă întrerupte, nu se poate proceda cum procedază bulgarii închizând granițele” [20, p. 2]. În acest context, cotidienele din țară informau despre demisia ministrului de Război bulgar, Papricov, precum și despre vizitele dese pe care la făcea Todor Ivanciov, președintele Consiliului de Miniștri bulgar, la agenția rusească de la Sofia, unde agentul diplomatic Bahma-

tiev ținea ocupată linia telegrafică cu nenumăratele depeșe cifrate expediate la Sankt Petersburg [21, p. 2].

Presa românească întreținea o stare tensionată populației, în sensul că publica articole cu privire la mobilizarea trupelor bulgare, la deplasarea în teritoriu ale acestora și întărirea cu noi forțe la garnizoanelor aflate de-a lungul Dunării. S-a publicat știrea conform căreia Sarafov instiga guvernul bulgar la declanșarea războiului împotriva României. La 11 august 1900, *Neues Wiener Tageblatt* a publicat un interviu cu marchizul Pallavicini, ambasadorul Austriei la București, care se află la Viena. Păreră lui Pallavicini era „că rezolvarea conflictului româno-bulgar în mod liniștit e sigura soluție și chiar cercurile românești privesc situația ca liniștită. D. Pallavicini a mai adăugat că vizita regelui Carol la Ischl e de mult hotărâtă și nu crede să aibă vreo legătură cu conflictul” [22, p. 3].

La 14 august 1900 a apărut în presă informația potrivit căreia, ministrul Afacerilor Străine Alexandru Marghiloman l-a primit în audiență pe Teodorov, agentul diplomatic al Bulgariei. Timp de două ore cei doi au discutat asupra dovezilor prezentate agentului diplomatic, a cărui replică în contradictoriu a fost practic inexistentă în fața probelor strânse de justiția românească [23, p. 3].

Față de criza româno-bulgară, întreaga presă apuseană, recunoscând dreptatea României, avea față de această neînțelegere o atitudine ciudată. Toate ziaarele neoficiale și oficiale ale cancelariilor străine declarau că nu va fi război, pentru că marile puteri au luat măsuri pentru lichidarea unui eventual conflict armat între Bulgaria și România. Bulgaria, mai declarau toate ziaarele străine, trebuia să dea satisfacție României pentru că, neapărat, centrul de bandiți din Sofia trebuie distrus. Europa nu vrea război [24, p. 1].

Aceasta era curentul internațional în privința crizei româno-bulgare înaintea întrevederii de la Ischl a Regelui Carol al României cu Împăratul Franz Joseph al Austriei. Hotărâtă cu două luni înainte de declanșarea crizei româno-bulgare din vara anului 1900, întâlnirea celor doi suverani, în noul context internațional, avea o importanță deosebită pentru politica externă a României și pentru Peninsula Balcanică. Înainte de a pleca, Regele și-a exprimat dorința ca o misiune specială să reprezinte România la jubileul Sultanului Abdul-Hamid al II-lea. A fost desemnat Alexandru Marghiloman, deși protocolul prevedea ca la asemenea evenimente să participe ministrul de Război sau un ofițer superior din suita Regelui.

Presa relatează despre solemnitatea momentului plecării Regelui Carol al României, care era însoțit de Regina Elisabeta a României și despre măsurile de securitate luate cu această ocazie. Conform articolelor

apărute în media românească, „la Sinaia a fost ieri o zi emoționantă. Plecarea regelui la Ischl, căreia toate cercurile politice și diplomația îi dau un caracter politic de mare importanță, a fost obiectul celor mai vii discuții. Înainte de a înregistra diferitele știri și păreri care au circulat ieri în cercurile oficiale și în corpul diplomatic, să spunem câteva cuvinte asupra ceremonialului neobișnuit care a avut loc la plecarea suveranilor. Cu toate dezmințirile repetate ale oficioaselor, parchetul și poliția ar fi descoperit lucruri extrem de grave. E exclusă astăzi orice îndoială că s-a dat de firul unui abominabil complot împotriva regelui și aceasta au priceput-o toți acei care au putut asista ieri la plecarea suveranului din gara Sinaia. La ora 01.10, toată poliția era adunată la gară. Peronul era înconjurat de gardiști și jandarmi. S-au luat măsuri polițienești de precauție, așa cum nu au fost văzute aici niciodată. Trenul este așezat astfel că toate vagoanele sunt în afară din peron, numai ultimul în care trebuie să se urce perechea regală e în dreptul peronului în fața sălii de așteptare. Domnește o atmosferă de neliniște între cei prezenți. Ofițerii batalionului de vânători de aici sunt înșirați pe două rânduri între ușa sălii de așteptare și ușa vagonului regal. În sala de așteptare se află soțiile tuturor miniștrilor, domnul și doamna Take Ionescu, Al. Ghica, Al. Lahovary, Emil Costescu, domnul și doamna Mișu Săulescu, Marescu, Mandrea, Iarca, Nacu, Stavri Predescu, generalii Arion, Grămățiceascu, Brăteanu, Comăneanu, prefect de Prahova, Luca Elefterescu, senatorul Alexandrescu. Toți civilii sunt în doliu, atașajii militari în uniformă. La ora 01.30, regele și regina au sosit în sala de așteptare. După câteva minute de convorbire cu persoanele prezente, regina s-a urcat prima în vagon urmată de doamnele de onoare Mavrogheni și Bengescu. Apoi soțiile miniștrilor s-au urcat și ele în vagonul regal. Regele urmat de domnul colonel Warthiady, col. Mavrocordat și maiorul Baranga se urcă și el în vagonul regal și după aceasta s-au urcat toți miniștrii, prefectul Capitalei și prefectul de Prahova, Elefterescu. Un incident a mărit neliniștea ce domnea în urma măsurilor de pază ce s-au luat. Mașina de la acceleratul Sinaia-Predeal, plecat de aici la ora 12.30, a suferit un accident fapt pentru care mașina trenului regal a trebuit să plece s-o remorcheze, așa că plecarea trenului regal a întârziat cu o jumătate de oră⁵. Cu două ore înainte toată linia până la Predeal a fost inspectată minuțios. În jurul trenului regal numeroși agenți secreți erau prezenți. Agentul Gaspard și comisarul din Sinaia au

⁵ Locomotiva care a suferit lângă Poiana Țapului un accident, și din cauza căreia trenul regal nu a pornit din Sinaia decât cu o întârziere de 30 de minute, se numea *Bușteni* și purta nr. 541.

plecat în străinătate cu trenul regal. Până la plecare a domnit o adâncă tăcere în public. Urale au izbucnit când la ora 02.00 fix trenul s-a pus în mișcare. Regele și regina erau în doliu. Pe peron nu au fost admise decât persoanele bine cunoscute de agenții poliției” [25, p. 1].

Înainte de plecarea suveranilor români la Ischl, în trenul care venea de la Valea Largă s-a urcat un bulgar suspect. Urmărit, el a fost arestat la Sinaia. La percheziția ce i s-a făcut, s-a găsit un revolver. Întrebat pentru ce caută la Sinaia, el a răspuns că a venit să-l viziteze pe un amic al său, tot bulgar. Cercetându-se la adresa indicată, s-a descoperit că bulgarul în chestiune a dispărut din Sinaia. Toate explicațiile pe care le-a dat, s-au dovedit a fi minciuni. La întrebările care i s-au pus, a răspuns încurcat și prin urmare au fost luate măsuri severe pentru paza oamenilor marcanți din Sinaia și s-au îndoit măsurile de siguranță în jurul Castelului Peleş⁶.

După plecarea suveranilor români de la Sinaia, ministrul Afacerilor Străine Alexandru Marghiloman s-a întors în capitală de la reședința regală împreună cu Kiazim-Bey, ministrul Sublimei Porți la București. În baza mandatului primit de la Regele Carol al României, ministrul Marghiloman a discutat despre criza româno-bulgară, situația aromânilor din Macedonia și despre statutul convenției comerciale bilaterale, care nu a mai fost prelungită din luna februarie 1900, din timpul guvernului Cantacuzino, având ca efect deteriorarea relațiilor vamale între cele două părți. Deși după trei luni de la expirarea termenului prevăzut în convenție, s-a solicitat prelungirea stării de provizorat agreată imediat după expirare, autoritățile otomane au refuzat cererea românească, fapt pentru care tarifarea diferențiară a mărfurilor românești a afectat balanța comercială și financiară a statului român. În reciprocitate, mărfurile turcești au fost taxate diferențiat, având ca efect scumpirea grânelor de producătorii din Imperiul Țarist, în special cei de la Odessa, fapt mai puțin agreat de importatorii din Imperiul Otoman, care au insistat pentru reluarea relațiilor vamale cu România. Negocierile purtate de Alexandru Marghiloman privind convenția comercială au avut un efect neașteptat de rapid la Constantinopol. Ministrul Afacerilor Străine român a fost informat că s-a convenit la un provizorat de zece

⁶ „Duminică șeful Siguranței din Capitală a semnalat poliției din Sinaia că un bulgar suspect a plecat cu trenul de Predeal și că probabil se va scobori la Sinaia. Deci să fie bine păzit. La Sinaia însă agenții poliției nu au descoperit nimic. Mai târziu, însă, s-a anunțat că un individ a coborât la Valea Largă, dar toate urmăriile au rămas zadarnice”.

luni în condițiile vechiului tratat și că se vor relua în acest interval discuțiile pentru încheierea unei noi convenții. Pe lângă intervenția personală a lui Alexandru Marghiloman, la soluționarea crizei vamale a contribuit și conflictul româno-bulgar. La Constantinopol s-a primit cu multă simpatie nota României cu privire la agitațiile și crimele înfăptuite de Comitetul Macedo-Bulgar și a făcut foarte bună impresie că România s-a adresat, în primul rând, guvernului Sultanului, suzeranul Bulgariei. Pe lângă aceasta, demonstrația de simpatie a României cu prilejul jubileului Sultanului a grăbit încheierea provizoratului, care punea capăt, pentru moment, conflictului vamal cu Turcia. Faptul acesta a avut o influență salutară asupra exportului de cereale românești [26, p. 1].

Între timp, la 15 august 1900, ajunși la Viena, „regele și regina României au fost întâmpinați la gară de domnul Cantacuzino, însărcinatul cu afaceri al României, de domnul W. De Lindheim, consulul general al României la Viena și de personalul legației. Majestățile lor s-au dus la hotel unde, puțin după sosirea lor, au primit vizita contelui Goluchowsky și a generalului de Beck, șeful Statului Major General. Alți înalți funcționari ai Ministerului Afacerilor Străine, precum și d. De Fonton de Verrayon, ministrul Rusiei la București, s-au prezentat la hotel. După prânz, la care au luat parte suitele și alte personaje, regina a plecat la Neuwied, însoțită de rege până la gară. M.S. regina a părăsit Viena la 8 și 25” [26, p. 1].

Presa vieneză relatează cu mare interes programul Regelui Carol al României. Articolul apărut în ziarul *Reichswehr*, organul de presă al primului ministru Koerber, menționează că în „condițiile actuale când conflictul bulgaro-român s-a acutizat, vizita regelui are o deosebită importanță. Regele Carol se va sfătui în această privință cu împăratul și ca întotdeauna se va găsi soluția. Audiența de ieri a ministrului de externe austro-ungar, contele Agenor Goluchowski, la regele Carol a fost consacrată conflictului bulgaro-român. Hotărârile luate sunt importante, rămân însă absolut secrete. Din punctul de vedere al intereselor Austriei se datorește să se arate odată Bulgariei că Austria este sătulă de politica șovăitoare în Balcani” [27, p. 3].

După discuția purtată cu Regele Carol al României, la 16 august 1900 ministrul de Externe austro-ungar, contele Agenor Goluchowski, însoțit de șeful austriac al Secției Afacerilor Balcanice, a fost primit în audiență, la Ischl, de Împăratul Franz Joseph al Austriei. Convorbirea a fost foarte lungă. Conform presei românești, „cercurile politice au atribuit acestei audiențe o însemnată deosebită. În aceiași zi, la ora 14.00, regele Carol al României a sosit în gara de la Ischl, unde a fost întâmpinat de împăratul Francisc

Iosef, prințul George al Bavariei, contele Goluchowsky, de primarul din Ischl și de alți înalți funcționari. Întâlnirea celor doi suverani a fost din cea mai cordială. Majestățile lor s-au sărutat. După prezentarea reciprocă a suitelor, regele Carol a binevoit a adresa cuvinte binevoitoare tuturor persoanelor prezente. Împăratul și regele s-au suit în trăsură și s-au dus la hotelul Împărăteasa Elisabeta, între două șiruri compacte de public, care a clamat călduros pe majestățile lor. Regele Carol a fost salutat la hotel de arhiducesa Maria-Valeria, de principesa Gisela a Bavariei și fiul ei, principele Conrad și de prințul de Lichtenstein, mare maestru al Curții Imperiale. După o scurtă ședere la hotel, împăratul s-a dus la vila imperială unde a avut loc, la ora 16.00, un prânz la care au luat parte: regele Carol cu suita sa, membrii familiei imperiale, contele Goluchowsky și înalți funcționari. După prânz, regele Carol a făcut o vizită principesei Gisela, apoi s-a înapoiat la hotel, unde împăratul Francisc Iosef a venit să-l ia pentru a face o plimbare cu trăsura. La întoarcere majestățile lor s-au dus la principesa Gisela, unde regele Carol a luat ceaiul cu familia imperială, apoi împăratul Francisc Iosef l-a reconducut la hotel. Ceva mai târziu a avut loc conferința între împărat și regele Carol. La această conferință a asistat și contele Goluchowsky. La prânzul ce s-a dat în onoarea regelui Carol a luat de asemenea parte și contele Goluchowsky” [28, p. 2].

La 17 august 1900, Alexandru Marghiloman a plecat spre Constantinopol pentru a participa la sărbătorirea jubileului sultanului Abdul-Hamid al II-lea [27]. Comandantul Marinei din Galați a primit ordinul de a pune la dispoziția ministrului Afacerilor Străine una din canonierele flotei [27, p. 2]. Prin urmare, la ora 14.45, Alexandru Marghiloman, însoțit de Kiazim Bey, ministrul Imperiului Otoman la București, Azarian Efendi, delegatul Turciei în Comisia Dunăreană și N. Butculescu, șeful de cabinet, a plecat la Constanța, cu un tren special. La gară a fost condus de Al. Ghița, ministrul României la Paris, Al. Florescu, secretar general al Ministerului Afacerilor Străine, colonelul Coandă, Rîmniceanu, Trăsnea-Greceanu, Dristorian și I.Th Florescu. Potrivit relatărilor din presă, „pe vaporul Regele Carol se va da la Constanța un prânz și apoi Kiazim-Bey se va întoarce în Capitală. Călătoria ministrului de externe la Constantinopol are necontestat și o importanță politică. În chestiunea conflictului româno-bulgar dese consfătuiri au urmat, la Sinaia, între domnul Marghiloman și Kiazim-Bey, ministrul Turciei. La Constantinopol, ministrul nostru de externe va avea ocazia să atragă în mod verbal și direct atenția guvernului otoman asupra purtării guvernului bulgar. Pe lângă chestiunea conflictului româno-bulgar,

prezența domnului Marghiloman la Constantinopol va însemna și începerea unor mai serioase negocieri pentru obținerea episcopatului în Macedonia, chestiune esențială pentru politica românilor macedoneni. În adevăr, ei depind până acum de biserica bulgărească, prin faptul că îi căsătorește, le botează copiii, îi servește la înmormântări și astfel le influențează toată acțiunea politică. A da românilor macedoneni episcopatul înseamnă a da o lovitură mortală agitațiilor bulgărești în Macedonia. Cum România dorește sincer statu-quo în Macedonia, ministrul nostru de externe va arăta, se crede, urgența unui berat care să decreteze episcopatul român” [27, p. 3].

A doua zi, la ora 09.00, vaporul *Regele Carol* a intrat cu o oră întârziere în port, la Constantinopol [29, p. 2]. Alexandru Marghiloman, ministrul Afacerilor Străine, a fost întâmpinat la vapor de un general turc, de membrii Legației României și de o mulțime de demnitari turci. Dimineața a asistat la serviciul oficiat al Selamlâcului, apoi a trimis cărți de vizită marelui vizir, generalului turc Tekfik-paşa, precum și tuturor miniștrilor turci. În aceeași zi, i-a prezentat Sultanului Abdul-Hamid al II-lea o scrisoare autografă din partea Regelui nostru. Însoțit în permanență de un înalt ofițer turc, cu această ocazie, Alexandru Marghiloman s-a întâlnit cu miniștrii bulgari Ivanov, Teodorov și Papricov [27, p. 3].

Conform ziarului vienez *Neues Wiener Tageblatt*, care a publicat în data de 17 august 1900 o corespondență inspirată din Sofia, în chestia conflictului româno-bulgar, „mai mulți miniștri bulgari, în frunte cu Todor Ivanciov, președintele consiliului, au plecat la Constantinopol pentru a reprezenta Bulgaria la jubileul sultanului, fapt de o mare importanță politică, căci dovedește supunerea Bulgariei față de suzerana ei. În fruntea acestei misiuni speciale se află generalul Nicolaev, aghiotantul prințului Ferdinand și în același timp președintele de onoare al comitetului revoluționar bulgaro-macedonean, indicând că chestia macedoneană va intra într-o fază de liniște, Bulgaria voind să mențină ordinea în Balcani” [29, p. 2].

Ministrul Afacerilor Străine român a organizat la Constantinopol un banchet pe vaporul *Regele Carol* în onoarea sultanului. La acest banchet au fost invitați ministrul de Externe al Turciei, înalți demnitari și corpul diplomatic din capitala Imperiului Otoman. Conform presei românești, sultanul Abdul-Hamid al II-lea i-a conferit lui Alexandru Marghiloman cel mai înalt ordin turcesc, numindu-l comandor al Osmaniei în briliante, în timp ce Kiazim-Bey aflat la București, a fost decorat cu Marele Cordon al Coroanei României [28, p. 2].

Cheltuielile de reprezentare a misiunii românești

la Constantinopol au fost de 40.000 de lei. Suma a fost exclusiv suportată de Alexandru Marghiloman, fiind incluse și cursele vaporului *Regele Carol*.

La 19 august 1900 a intrat în vigoare convenția vamală provizorie încheiată între România și Imperiul Otoman [30, p. 2].

Sâmbătă, 19 august, când se împlineau 5 ani de la suirea pe tron a sultanului Abdul-Hamid al II-lea, colonia otomană din Galați a serbat odată cu Bairamul și jubileul Sultanului. În dimineața zilei, de la orele 9 la 11, au fost primite felicitările coloniei turcești din Galați de consulul general. La ora 12.30 s-a oficiat un serviciu divin la geamia din Galați, la care a participat consulul general și întreaga colonie. După prânz, s-au primit la consulat vizitele oficiale. Seara, un banchet oferit de colonia otomană a avut loc în prezența ministrului plenipotențiar Kiazim-Bey și a tuturor consulilor din România.

Anarhia, propagandă prin violență versus patriotism prin loialitate, demnitate și respectarea angajamentelor internaționale

Mișcarea anarhistă (*an-archia* în limba greacă) înseamnă lipsa de guvernare, s-a format în jurul anului revoluționar 1848, exponentul său de referință a fost Pierre Proudhon, fiind, de altfel, cel care a dat numele acestei mișcări, care avea la bază ideea abstractă a dreptății sociale, prin care oamenii ar putea fi convinși să accepte societatea fără guvernare, apelând doar la rațiune. Cel care a introdus conceptul de revoluție prin violență a fost Mihail Bakunin, care a trăit o perioadă în Rusia Țarului Nicolae I și credea, înainte de a fi exilat, că revoluția poate izbucni numai printr-o acțiune spontană. Narodnicii ruși, membrii mișcării social-politice a reprezentanților intelectualității mici burghezi din Imperiul Țarist din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, care au pus bazele Partidului Voința Poporului în 1879, au prevăzut în programul acestuia caracteristicile unei activități teroriste/anarhiste, care consta în eliminarea persoanelor responsabile cu guvernarea unei țări. În anul 1881, narodnicii l-au asasinat pe Țarul Alexandru al II-lea. Un alt reprezentant al mișcării anarhiste a fost Piotr Kropotkin, revoluționar prin convingere și inițiatorul curentului propagandei prin faptă, vorbă, cuvânt scris, pumnal, armă de foc și dinamită [31, pp. 104-110].

Mișcarea anarhistă a cuprins întreaga Europă, mai ales Peninsula Balcanică aflată sub sângeroasa stăpânire a Imperiului Otoman, unde, de exemplu, acțiunile de tip terorist ale comitetelor revoluționare bulgare erau văzute de comunitatea internațională cu simpatie și percepute ca având un caracter de eliberare națională, aspirație spre care tindea și poporul

român la vremea respectivă. Însă, la sfârșit de secol XIX și început de secol XX, Europa s-a confruntat cu o mișcare anarhistă, care dorea renegocierea înțelegerilor și tratatelor internaționale, răsturnarea prin acțiunile sale teroriste a guvernelor și înlăturarea persoanelor care aveau responsabilitatea conducerii statale, fie că erau miniștri, regi sau împărați.

Președintele Franței, Carnot Sadi Marie Francois a fost asasinat, în 1894, de un anarhist italian. În anul 1897, primul ministru al Spaniei Antonio Canovas del Castillo, principalul autor al Constituției Spaniei din anul 1876, a fost asasinat de un alt anarhist italian. În anul 1898, Elisabeta, împărăteasa Austriei, a fost asasinată tot de un anarhist italian. La 29 iulie 1900, la doar o săptămână de la asasinarea profesorului Ștefan Mihăileanu, Regele Italiei, Umberto I, a fost asasinat de un anarhist italian.

Acest ultim asasinat, corelat cu acțiunea teroristă a Comitetului Macedo-Bulgar pe teritoriul României, care planificase asasinarea Regelui Carol I al României, a îngrijorat întreaga societate românească, în cadrul căreia curentul unei confruntări armate româno-bulgare prinse un contur bine definit.

Însă România era parte a unor înțelegeri și tratate internaționale, care stabileau o anumită linie în politica externă. Un război cu Bulgaria practic era imposibil la început de secol XX, chiar dacă existau anumite interese ale unor state terțe ca relațiile bilaterale româno-bulgare să se deterioreze până la ruperea legăturilor diplomatice.

România a semnat, în 1883, un Tratat de Alianță defensiv cu Austro-Ungaria, în care cele două părți se angajau să nu intre în alianță una împotriva celeilalte și să-și acorde reciproc ajutor în cazul unui atac neprovocat. *Casus foederis* intervenea pentru statul român numai în cazul atacării Austro-Ungariei de o terță putere în regiunile limitrofe României. În cazul unei amenințări cu agresiunea, părțile contractante se angajau să se consulte pentru luarea unor măsuri corespunzătoare, iar în cazul unui război purtat în comun, în circumstanțele prevăzute de articolele anterioare, să nu negocieze sau să încheie separat pace. Tratatul era valabil cinci ani, fiind prevăzută posibilitatea prelungirii acestuia automat pe o perioadă de încă trei ani, dacă cu un an înainte de expirare niciuna dintre părți nu cerea denunțarea sau revizuirea acestuia. Germania a aderat în aceeași zi (18/30 octombrie 1883), printr-un protocol semnat de consilierul ambasadei germane din Viena, Max von Bechem, alături de D.A. Sturdza și G. Kálnoky [32, p. 191].

După întrevederea cu Împăratul Franz Joseph al Austriei, Regele Carol al României s-a întâlnit cu Împăratul Wilhelm al II-lea al Germaniei. De menționat

faptul că în septembrie 1896, ca urmare a unei vizite oficiale a Împăratului Austro-Ungariei, Franz Joseph, în România, însoțit de ministrul de Externe A.M.A. von Goluchowski și de șeful de Stat Major al Armatei, generalul Ferdinand Beck, a fost semnat un protocol de prelungire a tratatului secret de alianță dintre România și Austro-Ungaria, iar șefii de stat-major ai celor două armate au semnat un protocol militar, care prevedea aspecte legate de armament, sistemul de fortificații Focșani – Nămolosa – Galați, protejarea podului de la Cernavodă, pregătirea și specializarea ofițerilor români în armata austro-ungară, livrarea de cai pentru armata română și construcția căii ferate prin pasul Ghimeș – Palanca. În aprilie 1897, Germania a aderat la protocolul secret din septembrie 1896 de prelungire a Tratatului de alianță dintre România și Austro-Ungaria [32, pp. 199-200].

În acest context internațional, cu ocazia deschiderii lucrărilor Corpurilor Legiuitoare – Senat și Camera Deputaților – de la 15/28 noiembrie 1900, mesajul Regelui Carol I al României a fost ferm în legătură cu criza financiară în care se afla România și imposibilitatea economică de a asigura instrucția și dotarea glorioasei armate române de la 1878. În același mesaj, Regele menționa că neînțelegerea cu Bulgaria va înceta în fața dovezilor administrate de justiția română, fapt întâmplat după ce Curtea cu Jurați de la Ilfov i-a condamnat pe autorii complotului împotriva Regelui și ai crimelor, care au avut loc la București. Însă cea mai importantă lovitură în lupta împotriva terorismului/anarhismului bulgar a fost condamnarea în contumacie a lui Boris Sarafov. Un rol important în decizia justiției române l-a avut insistența și demersurile efectuate de Alexandru Marghiloman pentru găsirea vinovaților și dovedirea complicității guvernului bulgar la săvârșirea atentatelor, arătând comunității internaționale faptul că Bulgaria devenise un factor de instabilitate în regiune [5, pp.67-77].

Implicarea și contribuția personală a lui Alexandru Marghiloman în problema aromânilor din Macedonia a avut un efect întârziat, însă direcția în care a conturat rezolvarea acestei chestiuni a fost continuată de următorii miniștrii Afacerilor Străine. La 10/23 mai 1905, cu ocazia împlinirii a 39 de ani de domnie a Regelui Carol I al României, în semn de omagiu adus acestuia, Sultanul Abdul-Hamid al II-lea a publicat decretul (Iradeaua) prin care conferea aromânilor din Imperiul Otoman un statut aparte, cel de comunitate distinctă, prin care le erau recunoscute acestora drepturi culturale proprii și posibilitatea de a se organiza administrativ în foruri specifice de reprezentare.

Bibliografie:

1. Ziarul *Adevărul* nr. 3932, Anul XIII. Ediția de seară, Sâmbătă 8 iulie 1900.
2. Ziarul *Adevărul*, nr. 3935, Anul XIII. Ediția de seară, Marți 11 iulie 1900.
3. Ziarul *Adevărul*, nr. 3932, Anul XIII. Ediția de seară, Sâmbătă 8 iulie 1900.
4. Ziarul *Adevărul*, nr. 3955, Anul XIII. Ediția de seară, Luni 31 iulie 1900.
5. Niculae Daniel-Silviu. *Atitudinea ministrului afacerilor străine Alexandru Marghiloman relatată de presa românească și internațională în cazul complotului împotriva regelui Carol I și asasinatele de tip terorist care au avut loc în București în anul 1900*. În: *Dialogica*, Anul VII, Supliment nr. 1/2025.
6. Ziarul *Tribuna Poporului* nr. 156, 22 august/4 septembrie 1900.
7. Ziarul *Adevărul* nr. 3950, Anul XIII. Ediția de seară, Miercuri 26 iulie 1900.
8. Ziarul *Adevărul*, nr. 3951, Anul XIII. Ediția de seară, Joi 27 iulie 1900.
9. Ziarul *Adevărul*, nr. 3953, Anul XIII. Ediția de seară, Sâmbătă 29 iulie 1900.
10. Ziarul *Adevărul*, nr. 3954, Anul XIII. Ediția de seară, Duminică 30 iulie 1900.
11. Ziarul *Adevărul*, nr. 3955, Anul XIII. Ediția de seară, Luni 31 iulie 1900.
12. Ziarul *Adevărul*, nr. 3956, Anul XIII. Ediția de seară, Marți 1 august 1900.
13. Ziarul *Adevărul*, nr. 3957, Anul XIII, Ediția de seară, Miercuri 2 august 1900.
14. Ziarul *Adevărul*, nr. 3965, Anul XIII. Ediția de seară, Joi 10 august 1900.
15. Ziarul *Adevărul*”, nr. 3958, Anul XIII. Ediția de seară, Joi 3 august 1900.
16. Ziarul *Adevărul*, nr. 3959, Anul XIII. Ediția de seară, Vineri 4 august 1900.
17. Ziarul *Adevărul*, nr. 3960, Anul XIII. Ediția de seară, Sâmbătă 5 august 1900.
18. Ziarul *Adevărul*, nr. 3964, Anul XIII., Ediția de seară, Miercuri 9 august 1900.
19. Ziarul *Adevărul*, nr. 3965, Anul XIII. Ediția de seară, Joi 10 august 1900.
20. Ziarul *Adevărul*, nr. 3968, Anul XIII. Ediția de seară, Duminică 13 august 1900.
21. Ziarul *Adevărul*, nr. 3967, Anul XIII. Ediția de seară, Sâmbătă 12 august 1900.
22. Ziarul *Adevărul*, nr. 3968, Anul XIII. Ediția de seară, Duminică 13 august 1900.
23. Ziarul *Adevărul*, nr. 3969, Anul XIII. Ediția de seară, Luni 14 august 1900.
24. Ziarul *Adevărul*, nr. 3970, Anul XIII. Ediția de seară, Marți 15 august 1900.
25. Ziarul *Adevărul*, nr. 3970, Anul XIII. Ediția de seară, Marți 15 august 1900.
26. Ziarul *Adevărul*, nr. 3971, Anul XIII. Ediția de seară, Miercuri 16 august 1900.
27. Ziarul *Adevărul*, nr. 3972, Anul XIII. Ediția de seară, Joi 17 august 1900.
28. Ziarul *Adevărul*, nr. 3973, Anul XIII. Ediția de seară, Vineri 18 august 1900.
29. Ziarul *Adevărul*, nr. 3975, Anul XIII. Ediția de seară, Duminică 20 august 1900.
30. Ziarul *Adevărul*, nr. 3974, Anul XIII. Ediția de seară, Sâmbătă 19 august 1900.
31. Barbara W. Tuchman. *Trufașa Citadelă*. București: Editura Politică, 1977.
32. Calafeteanu Ion, coordonator. *Istoria politicii externe a României*. București: Editura Enciclopedică, 2003.